

International Journal of Social
Science Research
www.ijssr.net
ijssresearch@gmail.com
ISSN: 2146-8257

Teacher's Opinions about Development of Entrepreneurship Skills of Primary School Students*

Ramazan Yurtseven¹

Afyon Kocatepe University, Social Sciences Institute, Curriculums and Instruction

Mustafa Ergün

Afyon Kocatepe University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences

ABSTRACT

In this research, it was aimed to determine the educational needs that are necessary for the primary school students' entrepreneurship skills in line with the opinions of class teachers. The research was carried out using phenomenological method from qualitative research designs. The working group was 84 class teachers working in the districts of Sultanbeyli and Sancaktepe in Istanbul. The data were collected through a questionnaire form consisting of open-ended questions developed by the researchers and evaluated by content analysis. As a result of the research; in primary school curriculums, it was determined that "entrepreneurial gains (35), issues (25), time for activities (42) and measurement and evaluation tools (49)" are insufficient. In the process, it was determined that these problems: students are reluctant and hesitant in course (10), lack of material in school (12), not supporting of entrepreneurship by community (19) and family (21). In addition, it was determined that entrepreneurial characteristics such as self-confidence (61), problem solving (17) and creativity (16) should be gained to the 4th grade students. The topics such as "entrepreneurship project development (25), new and original products design (23), entrepreneurship, entrepreneur, entrepreneurship characteristics (18), innovation and difference (13)" should be taught. It was determined that the application of teaching methods such as "drama (51), project method (40), brain storming (27), problem based learning (19) and research and investigation (21)" can be effective in improving entrepreneurial skills in the teaching process.

Key Words: Entrepreneurship, Entrepreneurial Skills, Needs Assessment, Primary School Students.

ARTICLE INFO

Received:15.06.2018

Revision

received:23.06.2018

Accepted: 26.06.2018

Published online:

30.06.2018

* This study was conducted as a preliminary study of the thesis entitled "Design, Implementation and Evaluation of an Entrepreneurship Curriculum" prepared by the corresponding author with the consultancy of Prof. Dr. Mustafa ERGÜN in Afyon Kocatepe University ISS. In the same time, this study was presented as an oral presentation at the International Congress of Science and Education in Afyonkarahisar on March 23-25, 2018.

¹ Corresponding author:

PhD student

ramazan_yurtseven15@hotmail.com

05069765926

Extended Summary

Introduction

Today, rapid developments in scientific, technological and economical environments require the cultivation of entrepreneurial individuals who can meet the needs of the society and sign innovations. In this regard, it is necessary at the schools to adequately include training activities for the development of entrepreneurial skills to grow entrepreneurs who have an important role in the development of society. In primary school curriculums, entrepreneurial skills are among the common skills that are intended to be gained to students and it seems that the curriculum emphasizes this skill. However, there are very few studies to determine the training needs to gain this skill. As a matter of fact, entrepreneurship is an important skill that students should gain from their early ages. For this reason, it has been shown that there is a need to determine what is needed for entrepreneurial skills to be earned at an early age.

Purpose

In this research, it was aimed to evaluate the general situation of the 4th grade students of primary school curriculums in terms of the opinions of the classroom teachers and to find out the problems encountered in the process and what is needed in the process. For this general purpose, the following questions were searched:

- What are the opinions of the teachers on the basic elements of the primary school 4th grade curriculum related to entrepreneurship skills?
- What are the opinions of the teachers on the difficulties encountered in the process of gaining entrepreneurial skills in primary school pupils?
- What are the opinions of the teachers regarding the entrepreneurship characteristics that primary school students should have?
- What are the opinions of the teachers on the subjects and concepts that should be taught about entrepreneurial skills in primary school 4th grade students?
- What are the teacher's views on the instructional model, methodology or techniques that can be effective in bringing entrepreneurial skills to primary school students in 4th grade, and their activities that can be implemented?

Method

This study was carried out using phenomenological method from qualitative research designs. The working group in the study has created 84 class teachers working in the provinces of Istanbul, Sultanbeyli and Sancaktepe. Criteria sampling was used as the sampling method.

In the study, a questionnaire form consisting of two parts was developed by the researchers. For the validity of the questionnaire form, three field experts were consulted and necessary corrections were made. Afterwards, two class teachers and a Turkish teacher checked the clarity of the questions and it was gave the final shape to the questions. In addition, a pilot study was conducted with five teachers to measure the agreement and appropriateness of these questions. Whether the questions are clear and understandable, whether the answers reflect the answers to the questions asked are examined. Finally, the application was started.

During the data collection process, firstly the teachers were interviewed face to face. The purpose and subject (entrepreneurial skill) of the work were explained. In addition,

necessary explanations were made about entrepreneurship skills and 4th grade curricula. Questionnaire form was given to volunteer teachers who wanted to share their experiences and opinions, stating that they could help in these matters. Data were collected from May to June 2017. The data were numbered starting from the first (1,2 ... 84), then analyzed using the content analysis technique. The data were checked twice by the researchers were tabulated within the framework of the codes and the themes determined. The obtained codes and themes were presented to a specialist for co-supervision and the results were controlled, then necessary corrections were made. And then findings were identified and the participants' expressions were numbered Ö1, Ö2 ..

Results

The following findings were obtained; many of the teachers in the current primary school curriculums stated that the entrepreneurial gains (35) and issues (25) were inadequate. In the teaching process, it is stated that the time for activities is inadequate (42), the activities that all students may be active are insufficient (20) and they should be enriched. In addition, most teachers point out that scale tools or activities for entrepreneurial skills are inadequate (49). Teachers stated that they encountered the following problems: about students, "the reluctance of students to attend the course, their hesitation, not being active and enterprising (10)", about schools; "physical/environmental and equipment inadequacy of the school, difficulties in material provision (12)"; about society and family; "the society and the environment are oppressive and not supportive (19), families are unconscious and not supportive about entrepreneurship (21)". According to teachers, 4th grade students should also have the characteristics of entrepreneurship; mostly self-confidence (61), creativity (16), problem solving (17), having strong social relationships (15), leadership (15), success orientation, ambitious and willingness to succeed (14), comfortably presentation (13), risk taking (13), and communication skills (11). These subjects are taught to students: enterprise, entrepreneur, entrepreneurship and characteristics of them (18), designing and developing a new and original product (23), project development (25), innovation and diversity (13). In addition, it has been determined that the application of teaching methods such as "drama, animation-role playing (51), project method (40), brain storming (27), problem based learning - problem solving (19) and research and investigation (21)" can be effective in improving entrepreneurial skills in the teaching process.

Conclusion and implications

As a result of the research in primary school curriculums, it has been identified that entrepreneurial gains, issues, time for activities and measurement and evaluation tools are insufficient. In the process, it was determined that these problems: students are reluctant and hesitant in course, lack of material in school, not supporting of entrepreneurship by community and family. Entrepreneurial characteristics such as self-confidence, problem solving and creativity should be gained to the 4th grade students. The topics such as entrepreneurship project development, new and original products design, entrepreneurship, entrepreneur, entrepreneurship characteristics, innovation and difference should be taught. In addition, in the teaching process; teaching methods such as "drama, project method, brain storming, problem based learning and research and investigation" should be applied in order to gain entrepreneurship skills to the students.

İlkokul Öğrencilerinin Girişimcilik Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öğretmen Görüşleri*

Ramazan Yurtseven¹

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim

Mustafa Ergün

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada, ilköğretim öğrencilerine girişimcilik becerileri kazandırmak için gerekli olan eğitim ihtiyaçlarının sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomonolojik) deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu, İstanbul Sultanbeyli ve Sancaktepe ilçelerinde çalışan 84 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan oluşan anket aracılığıyla toplanmış, içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; ilköğretim programlarında, “girişimcilikle ilgili kazanımların (35), konuların (25), etkinliklere ayrılan sürenin (42) ve ölçme değerlendirme araçlarının (49)” yetersiz olduğu belirlenmiştir. Süreçte, “öğrencilerin derste isteksiz ve çekingen olması (10), okullarda materyal yetersizliği (12), toplumun (19) ve ailenin (21) girişimciliği desteklememesi (19)” gibi sorunların yaşandığı belirlenmiştir. Girişimcilerin; “özgüven (61), problem çözme (17) ve yaratıcılık (16)” gibi özelliklerinin, 4. sınıf öğrencilerine de kazandırılması gerektiği belirlenmiştir. Girişimcilikle ilgili “proje geliştirme (25), yeni ve özgün ürünler tasarlama (23), girişimcilik, girişimci, girişimcilerin özellikleri (18), yenilik ve farklılık (13)” gibi konuların öğretilmesi gerektiği belirlenmiştir. Ayrıca öğretim sürecinde, “drama, proje yöntemi, beyin fırtınası, probleme dayalı öğrenme ve araştırma-inceleme” gibi öğretim yöntemlerinin uygulanmasının girişimcilik becerilerini geliştirmede etkili olabileceği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Girişimcilik Becerileri, İhtiyaç Belirleme, İlkokul Öğrencileri.

MAKALE BİLGİSİ

Alınma

Tarihi:15.06.2018

Düzeltilmiş hali alınma

tarihi: 23.06.2018

Kabul Edilme Tarihi:

26.06.2018

Çevrimiçi yayınlanma

tarihi:30.06.2018

Giriş

Bilimsel, teknolojik ve ekonomik alanda yaşanan hızlı gelişmeler, toplumların yapısını ve yaşam biçimlerini hızla değiştirmektedir. Bu durum, söz konusu gelişmelere ve yeniliklere ayak uyduran, çağın gereklerini yerine getiren, nitelikli, donanımlı ve aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek girişimci bireylerin yetiştirilmesini gerektirmektedir. Nitekim başkaları tarafından fark edilmeyenleri ortaya çıkararak bunlara anlam kazandırabilen

* Bu çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE’de, Prof. Dr. Mustafa ERGÜN danışmanlığında, sorumlu yazar tarafından hazırlanan “Girişimcilik Öğretim Programının Tasarlanması, Uygulanması ve Değerlendirilmesi” isimli tezin ön çalışması olarak gerçekleştirilmiş ve 23-25 Mart 2018 tarihlerinde Afyonkarahisar’da düzenlenen Uluslararası Bilim ve Eğitim Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Sorumlu Yazar İletişim Bilgileri:

Doktora Öğrencisi

ramazan_yurtseven15@hotmail.com

05069765926

girişimciler, sınırsız dünyanın en etkili ve en güçlü orduları olarak kabul edilmekte ve toplumları silahlarıyla değil ürün ve hizmetleriyle değiştirilebilmektedirler (Akpınar, 2014: 16). Bunun yanında girişimciler, toplumda değişimci ve yenilikçi hareket başlatmakta ve ekonomik gelişim için dinamik bir güç oluşturmaktadırlar (Aytaç, 2006; Bozkurt ve Erdurur, 2013). Bu bağlamda, toplumun gelişmesinde önemli bir role sahip olan girişimci bireylerin yetiştirilmesi için okullarda girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim uygulamalarına yeterince yer verilmesi gerekmektedir.

Girişimcilik, günlük yaşamda ve toplum içerisinde bireylerin sosyal ve ticari faaliyetlerinin geliştirilmesinde ortaya çıkabilecek olanakları daha iyi anlamayı sağlayan, birçok disiplini içinde barındıran şemsiye bir kavramdır (Başar, 2013). Girişimcilik, bireylerin, etrafındaki fırsatları fark edip, risk alarak bu fırsatlara yönelik plan ve projeler yapma, bunları günlük hayata taşıma ve böylelikle hayatı daha yaşanabilir hale getirme uğraşı olarak tanımlanmaktadır (Gömleksiz ve Kan, 2009). Genel bir ifadeyle girişimcilik, kökleri hayallere dayanan değerlerle sonuçlanan bir süreçtir. Başka bir deyişle hayalleri gerçeğe dönüştürme sürecidir (Ürper, 2015). Daha özel anlamda ise girişimcilik, gerekli zaman ve çaba harcanıp risk alınarak parasal kazanç ve kişisel tatminin elde edildiği bir süreçtir. Bu süreçte farklı şeyler ortaya koyma çabası gerekmektedir (Hisrich & Peters, 2002: 10). İlkokul düzeyinde ise ticari girişimcilikten ziyade okul ortamında geliştirilebilecek; fırsatları görebilme, kaynakları bir araya getirebilme, proje geliştirme ve uygulama, yenilik yapabilme ve çeşitli organizasyonlar düzenleyebilme gibi becerileri içermektedir (MEB, 2009). Bu bağlamda, girişimciliğin birçok tanımının olduğu, birçok özelliği kapsadığı ve süreç gerektiren bir beceri olduğu görülmektedir.

Girişimcilik, öğrencilere küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gereken önemli bir beceridir (MEB, 2009a). Nitekim Avrupa Komisyonu (2007) raporunda girişimcilik eğitiminin, eğitim sisteminin her üç seviyesindeki öğrenciler üzerinde etkisinin olduğuna dair sonuçlara ulaşıldığı vurgulanmaktadır. Girişimcilik eğitiminin amacı, öğrencilere girişimcilik için gerekli bilgi, tutum ve becerileri kazandırmaktır (Tsakiridou & Stergiou 2014). Bu bilgi, beceri ve tutumların öğrencilere erken yaşlarda etkili eğitim faaliyetleriyle kazandırılması gerekir. Çünkü girişimcilik, doğuştan gelen bir özellik değildir, aynı zamanda geliştirilebilen ve öğretilen bir beceridir (Van Praag, Huber & Sloof, 2012). Nitekim bir becerinin erken yaşlarda kazandırılması, etkisini uzun vadede gösterebilir. Eğitimin ilk basamağının, öğrencilerin tutum, beceri ve kültürlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı dikkate alındığında, daha erken yaşta ve daha yaygın girişimcilik ve yenilikçilik eğitimlerinin uygulanması, öğrencilerin gelecekteki girişimci kariyerlerinde etkili olacaktır (Chell, 2015).

Girişimcilik becerileri ile ilgili alanyazında, bu becerinin ilkokuldan itibaren kazandırılmasına yönelik son yıllarda özellikle yurt dışında yapılan çalışmaların giderek arttığı görülmektedir (Areo, 2014; Athayde, 2009; Barba-Sánchez & Atienza-Sahuquillo, 2016; Bartulović & Novosel, 2014; Christianti, Cholimah & Suprayitno, 2015; Moberg, 2014; Tsakiridou & Stergiou, 2014; Vaidya, 2006; Van Praag, Huber & Sloof, 2012). Ayrıca ilköğretim düzeyinde girişimcilik, Avrupa ülkelerinin çoğunda ulusal eğitim programlarına dâhil edilmekle birlikte, ileri yaşlarda gerçek girişimcilik becerilerinin gelişmesine temel oluşturacak girişimcilikle ilgili becerilerin teşvikini öngören uygulamaların da olduğu belirtilmektedir (Tsakiridou & Stergiou, 2014). Bununla birlikte günümüzde girişimcilik eğitimine, Amerika'da ve Avrupa'da ilk ve orta dereceli okullarda daha fazla yer verildiği belirtilmektedir (Gürol ve Bal, 2009'dan aktaran Karadeniz, 2010). Türkiye'de ise girişimcilik becerisi ile ilgili gerçekleştirilen araştırmaların genellikle üniversite öğrencilerine veya yetişkinlere yönelik yapıldığı görülmektedir (Akyürek ve Şahin, 2013; Aydın, 2015; Aydın ve Öner, 2016; Avşar, 2007; Baysal ve Özkul 2009; Bozkurt ve Erdurur, 2013; Cansız, 2007; Demirel ve Tikici, 2010; Kılıç, Keklik ve Çalış, 2012; Kuvan, 2007; Patır ve Karahan, 2010;

Yılmaz ve Sünbül, 2009). Ülkemizde, ilkokul programlarında öğrencilere kazandırılması amaçlanan ortak becerilerden biri olan girişimcilik becerisi, MEB'in 2005, 2009, 2013 ve 2017 yıllarında öğretim programlarına yönelik yaptığı yeniliklerde yer almaktadır (MEB, 2005; MEB, 2009b; MEB, 2013; MEB, 2017); ancak ilkokul düzeyinde girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca yapılacak uygulamalara yönelik ihtiyaç belirleme çalışmaları da yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda girişimcilik becerilerinin çocuklarda erken yaşta geliştirilmesi için nelere ihtiyaç olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, bu ihtiyaçlar öğretmen görüşleri doğrultusunda belirlenmeye çalışılmıştır. Çünkü eğitim programlarının uygulayıcıları olan öğretmenler, gerek programların özellikleri, gerek uygulamada karşılaşılan sorunlar, gerekse bu becerinin daha etkili bir şekilde kazandırılmasında nelere gereksinim olduğu noktasında birebir tecrübe sahibidirler. Bu nedenle girişimcilik becerilerinin ilkokul öğrencilerine kazandırılmasında etkili sonuçlar alabilmek için sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda öğrencilerin girişimcilikle ilgili eğitim ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuçlarının, ilkokullarda bu becerinin kazandırılmasına yönelik yapılacak uygulamalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ilkokul öğrencilerine girişimcilik becerileri kazandırmak için gerekli olan eğitim ihtiyaçlarının sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Girişimcilik becerileri ile ilgili ilkokul 4. Sınıf programlarının temel öğelerine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- İlkokul 4. Sınıf öğrencilerine girişimcilik becerilerinin kazandırılması sürecinde karşılaşılan güçlüklerle ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin sahip olması gereken girişimcilik özelliklerine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- İlkokul 4. sınıf öğrencilerine girişimcilik becerileri ile ilgili öğretilmesi gereken konu ve kavramlara ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- İlkokul 4. Sınıf öğrencilerine girişimcilik becerilerinin kazandırılmasında etkili olabilecek öğretim modeli, yöntemi veya teknikler ve uygulanabilecek etkinliklerine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

Yöntem

Model

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomonolojik) deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, algı ve olayları kendi doğal ortamı içerisinde, gerçekçi ve tüm yönlerini göz önünde bulundurarak bütüncül bir şekilde inceleyen bir araştırma yöntemidir. Olgubilim yöntemi ise farkında olunan; ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara yönelik gerçekleştirilen araştırma yöntemidir. Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Bu nedenle bu çalışmada, girişimcilik becerisinin (olgu) ilkokul öğrencilerine kazandırılması için eğitim ihtiyaçlarının neler olduğunu belirlemek amacıyla sınıf öğretmenlerinin (veri kaynağı) görüşlerine başvurulmuştur. Öğretmenlerin görüşleri alınırken girişimcilikle ilgili açık uçlu sorular kullanılarak konuyla görüşlerini tam yansıtılmaları sağlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmada, çalışma grubunu, 2016-2017 eğitim öğretim yılında İstanbul ili, Sultanbeyli ve Sancaktepe ilçelerinde MEB'e bağlı 13 devlet okulunda görev yapmakta olan 84 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Örneklem yöntemi olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir. Kullanılan ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi dikkate alınabilir. Araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapma imkânı sağlar. Araştırmacı, seçilen durumlar bağlamında doğa ve toplum olaylarını ya da olgularını anlamaya ve bunlar arasındaki ilişkileri keşfetmeye ve açıklama çalışmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Ölçüt örnekleme ise, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulmasıdır (Büyüköztürk vd., 2013). Bu bağlamda araştırmada katılımcıların "sınıf öğretmeni olması, son iki yıl içinde 4. sınıf okutmuş olması, ilköğretim programlarını uygulamış olması ve 4. sınıf öğretim programlarını inceleyerek bu konudaki düşüncelerini paylaşmayı kabul etmesi" ölçüt olarak belirlenmiştir. Katılımcılara girişimcilik, girişimcilik becerilerinin programlardaki yeri ve önemi ve programların temel öğeleri (kazanım, içerik, öğrenme öğretim süreci ve ölçme değerlendirme) ile ilgili açıklamalar yapılmış bu konularda yeterli bilgiye sahip olduğunu belirten gönüllü öğretmenler katılımcı olarak belirlenmiştir. Bu süreçte yaklaşık 200 öğretmene çalışma hakkında bilgi verilmiş, gerekli ölçütleri sağlayan 84 öğretmenin görüşleri alınmıştır. Bu öğretmenlerin; 4'ü ön lisans, 77'si lisans ve 3'ü yüksek lisans mezunu olup; 7'si 1-5 yıl, 42'si 6-10 yıl, 30'u 11-20 yıl, 5'i 20 ve üzeri mesleki tecrübeye sahiptirler.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada, araştırmacı tarafından geliştirilen iki bölümden oluşan anket formu hazırlanmıştır. Anket formunun birinci bölümünde öğretmenlerin kişisel bilgileri, ikinci bölümde ise toplam 10 açık uçlu soru yer almaktadır. Bu sorulardan 4'ü ilköğretim programlarının girişimcilik becerilerinin kazandırılmasındaki mevcut duruma yönelik; 1'i uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik; 2'si ise bu becerinin etkin bir şekilde kazandırılması için gerekli olan "konular ve kavramlara, 1'i öğretim yöntem ve tekniklerine, 1'i örnek etkinliklere ve 1'i de önerilere" yönelik hazırlanmıştır. Anket formunun kapsam geçerliğini sağlamak için üç alan uzmanının görüşü alınmış ve uzmanların soruları incelemeleri sonucu gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra iki sınıf öğretmeni ve bir Türkçe öğretmeni tarafından da soruların açık ve anlaşılabilirliği kontrol edilerek sorulara son şekli verilmiştir. Ayrıca bu soruların anlaşılabilirliğini ve uygunluğunu ölçmek için beş öğretmen ile pilot çalışma yapılmıştır. Soruların açık ve anlaşılır olup olmadığı, verilen cevapların sorulan soruların cevaplarını yansıtmadığı incelenmiştir. Soruların, amaçlanan verileri sağladığı kanısına varılarak uygulamaya geçilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama sürecinde, öğretmenlerle öncelikle yüz yüze görüşülmüş, çalışmanın amacı, konusu (girişimcilik becerisi) ve 4. sınıf öğretim programları ile ilgili gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu konularda deneyimlerini, görüşlerini paylaşmak isteyen ve belirlenen ölçütleri sağlayan gönüllü öğretmenlere anketler verilmiş ve Mayıs-Haziran 2017 tarihlerinde toplanmıştır. Anketlerin cevaplanması sürecinde, katılımcıların programları incelemeleri için yeterli süre tanınmış, ihtiyaç duyulan sorularda açıklamalar yapılarak öğretmenlerin görüşlerini tam olarak yansıtabilecekleri cevapları yazmaları sağlanmıştır.

Anket formu doğrultusunda toparlanan veriler, önce birden başlayarak numaralandırılmış (1,2...84), daha sonra içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2006)'e göre içerik analizinin amacı verileri tanımlamak, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaktır. İçerik analizi, verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temanın organize edilmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamada yapılır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır. Araştırmacılar tarafından iki kez kontrol edilen veriler, belirlenen kodlar ve temalar çerçevesinde tablolaştırılmıştır. Elde edilen kodlar ve temalar, eş denetleme yapmak amacıyla bir uzmana sunulmuş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Tablolara ait bulgular sunulmuş ve bu esnada doğrudan alıntılara (Ö1, Ö2, Ö3...) yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde bulgular, araştırmanın alt amaçlarına göre sunulmuştur.

Tablo 1. Girişimcilik Becerilerine Yönelik Mevcut İlkokul 4. Sınıf Programlarının Temel Öğelerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar	f
Kazanımlar	Girişimcilikle ilgili kazanımlar yetersiz	5,6,24,25,26,28,34,36,38,39,40,43,44,47,48,50,51,52,54,59,60,61,63,65,67,68,69,73,77,78,79,80,81,82,84	35
	Kazanımlar için ayrılan süre yetersiz (artırılmalı)	1,2,3,4,8,10,12,17,26,27,31,33,34,35,36,38,41,46,54,55,56,62,64,75,76,77	26
	Öğrenci seviyesine uygun değil	4,10,11,12,15,16,21,22,23,27,30,32,33,56,60,65,66,71,74,75,76,83	22
	Öğrenci seviyesine uygun	1,2,3,25,26,29,34,35,36,37,40,41,55,57,63	15
	Uygulanabilir değil (sınıf mevcudu fazlalığı, öğrenci hazır bulunmuşluğunun düşük olması, çevre, aile ve fiziki şartlardan dolayı)	1,7,9,10,11,13,14,37,40,41,42,45,53,60,72,83	16
	Uygulanabilir	34,35,36,39,49,55,61,82,84	9
	Girişimcilikle ilgili kazanımlar yeterli	7,16,20,32,37	5
İçerik/ Konular	Gerçek hayattan, güncel, özendirici ve dikkat çekici somut örnekleri içeren konular yetersiz	1,2,3,8,34,35,36,37,41,44,45,45,47,48,50,52,53,56,57,59,62,63,64,65,68,69,70,72,83,84	30
	Girişimcilikle ilgili konular yetersiz	4,7,16,17,19,22,25,28,29,32,33,36,38,39,40,41,42,44,46,50,54,59,67,73,81	25
	İçerik yoğun,	1,2,3,9,15,17,21,26,27,30,34,35,36,37,54,55,56,57,64,65,74,75,76,77	24
	Süre yetersiz	5,15,21,24,35,40,43,45,51,53,54,55,57,60,63,68,73,82,83,84	20
	Uygulanabilirliği yetersiz	1,4,8,9,31,51,56,58,59,63,66,73,77,78,79,81,82,83	18
	Öğrenci seviyesine uygun değil	12,23,24,47,52,61,64,76,77	9
	Girişimcilikle ilgili konular yeterli	14,30,71	3
	Konuların girişimcilikle ilgili olup olmadığı net ve anlaşılır değil	6,8,56,58,67,73,82	7
Öğrenci seviyesine uygun	11,37,41	3	
Ö. Öğretme süreci- Etkinlikler	Süre yetersiz (bireysel farklılıklar ve konuların yoğunluğu vs. nedeniyle)	2,3,8,13,15,20,22,23,26,27,30,31,33,34,36,37,38,39,40,41,42,43,47,55,56,57,58,59,61,62,63,64,65,72,73,74,75,76,80,82,83,84	42
	Tüm öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılabileceği (yaparak yaşayarak) etkinlikler yetersiz	5,8,14,34,43,44,48,51,52,53,57,58,63,65,68,69,70,73,77,82	20
	Girişimcilikle ilgili etkinlikler yetersiz, (zenginleştirilmeli)	16,17,20,27,29,32,34,35,37,38,42,58,67,71,78,81	16
	Uygulanabilir değil (bireysel farklılıklardan, fiziki	9,10,12,14,15,38,46,47,49,59,62,68,73,79	14

	yetersizlikten, fazla mevcutlardan dolayı)		
	Öğrenci ders ve çalışma kitaplarında örnek etkinlikler yetersiz	1,31,34,36,42,60	6
	Girişimcilik becerisini öğretmenin nasıl kazandıracağına yönelik yönlendirmeler, açıklamalar yetersiz	42,50,54,57,58	5
	Uygulanabilir	2,3,11,34,36	5
	Öğrenci seviyesine uygun değil	4,7,9,72	4
	Öğrenci seviyesine uygun	2,3,7,46	4
	Girişimcilikle ilgili etkinlikler yeterli	19,25,26,46	4
	Materyal sıkıntısı ve sınıf dışı etkinliklerin zor olması	24,25,26,50	4
Ölçme değerlendirme	Girişimcilik becerilerine yönelik değerlendirme araçları yetersiz	1,2,3,9,10,12,15,16,19,20,21,26,27,28,29,31,32,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45,48,51,52,54,55,57,59,60,61,63,65,71,75,76,77,78,80,81,83,84	49
	Amaçlara/kazanımlara uygun değil, amacına ulaştırmıyor	4,5,7,23,25,42,56,63,64,67,82	11
	Süre yetersiz (konu yoğunluğu, sınıfların kalabalık olması ve yetersiz çevre şartlarından dolayı vs.)	7,13,17,44,50,54,63,66,69	9

Tablo 1 incelendiğinde, ilkokulda görev yapan öğretmenlerin girişimcilik becerilerine yönelik mevcut İlkokul 4. sınıf programlarının temel öğelerine yönelik “kazanımlar, içerik-konular, öğrenme öğretme süreci-etkinlikler ve ölçme-değerlendirme” temalarında görüş bildirdikleri görülmektedir. Buna göre; ilkokul programlarında, öğretmenlerin çoğu girişimcilikle ilgili kazanımların yetersiz (35), çok azı yeterli (9) olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında kazanımların girişimcilik becerilerini geliştirmede öğrenci seviyesine uygun olmadığını (22) belirten öğretmenler olduğu gibi uygun olduğunu (15) belirten öğretmenlerin de olduğu görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin çok azı kazanımların uygulanabilir olduğunu (9) belirtmiş, bir kısmı da uygun olmadığını (16) belirtmişlerdir.

Öğretmenler, ilkokul programlarında “içeriğin genel olarak yoğun olduğunu (24) ve girişimcilikle ilgili konuların ise yetersiz (25)” olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte “gerçek hayattan, güncel, özendirici ve dikkat çekici somut örnekleri içeren konuların yetersiz olduğunu (30), sürenin (20) ve konuların uygulanabilirliğinin (18) yetersiz” olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmenler, öğrenme öğretme sürecinde, “tüm öğrencilerin öğretim sürecine aktif katılabildiği etkinliklerin yetersiz olduğunu (20), girişimcilikle ilgili etkinliklerin yetersiz (16) olduğunu ve zenginleştirilmesi gerektiğini” belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çoğunluğu, “etkinliklere ayrılan sürenin; bireysel farklılıkların olması, her öğrenciye uygun etkinlik düzenlemenin zor olması ve konuların yoğunluğu gibi nedenlerden dolayı yetersiz (42) olduğunu” belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin bazıları öğretim sürecinde; “öğrenci ders ve çalışma kitaplarında örnek etkinliklerin yetersizliği (6), girişimcilik becerisini öğretmenlerin nasıl kazandıracağına yönelik yönlendirmelerin veya açıklamaların yetersizliği (5), materyal sıkıntısı ve sınıf dışı etkinliklerde zorluklar yaşanması (4)” gibi olumsuzlukların yaşandığını ifade etmişlerdir.

Ölçme-değerlendirmeye ilgili olarak öğretmenlerin çoğu “girişimcilik becerilerine yönelik değerlendirme araçlarının yetersiz olduğunu (49)”, bazıları ise “ölçme değerlendirme etkinliklerinin amaçlara/kazanımlara uygun olmadığını, amacına ulaştırmadığını (11) ve konuların yoğun, sınıfların kalabalık olması ve yetersiz çevre şartları gibi nedenlerden dolayı sürenin yetersiz (9)” olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö63: 4. Sınıf programlarında kazanımlar yeterli değil. Girişimcilik becerilerine ilişkin kazanımlar daha alt sınıflardan itibaren kazandırılması gerekir. Kazanımlar öğrenciye uygun

fakat yetersizdir. Etkinlikler uygulanabilirliği ve süresi açısından yeterli değildir. Konular, daha açıklayıcı, dikkat çekici, güncel olmalıdır. Etkinlikler daha somut olması gerekir. Öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmelidir ve yeterli süre verilmesi gerekir. Değerlendirme etkinlikleri de uygunluk, uygulanabilirlik ve süre açısından yeterli değildir. Girişimcilik ölçecek ölçme araçlarına yer verilmelidir.

Ö84:Kazanımlar uygulanabilir fakat yetersiz. Öğrencilerin yaşadığı ortama uygun konular seçilmelidir. Konular, daha güncel olmalıdır. Süre de yeterli değil. Etkinlikler çevre ve okul ortamlarına göre düzenlenmeli. Etkinliklere yeterli süre tanınmalı.

Ö62:Etkinlikler günlük yaşamla ilişkilendirilmeli, daha somut ve daha kolay uygulanabilir olmalıdır. Ders saatleri bizim bu etkinlikleri uygulayabilmemiz ve özellikle kontrol etmemiz için yeterli değil. Ayrıca öğrenci sayıları uygulamaları yönetmekte sıkıntı yaratıyor.

Ö82:4.sınıf programlarında girişimciliğe yönelik kazanımlar yeterli değil. Kazanımlar artırılmalıdır. İçerik açıklayıcı ve uygulamalı olmalı, çocukların dikkatini çekecek konular seçilmelidir. Süre uygulamalar açısından yeterli değildir.

Ö75:Öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi için gerekli ölçeğin olmamasından dolayı bu becerinin değerlendirilmesi zor oluyor. Bu açıdan uygun ölçek geliştirilirse daha uygun olacağını düşünüyorum.

Tablo 2. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerine Girişimcilik Becerilerinin Kazandırılması Sürecinde Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar	f
Eğitim programının temel öğeleriyle ilgili sorunlar	Öğrencinin etkin katılımını sağlayacak kazanımların ve uygulamaların az olması	2,3,4,5,13,17,47,52,53,67,70,83,84	13
	Çocukların girişimcilik becerilerini geliştirebilecekleri gerçek hayattan somut örneklerin (yaşantı) yetersizliği	12,34,35,59,61,68,69,72,73,74,83	11
	Kazanımlara ve etkinliklere ayrılan süre yetersizliği	6,7,34,37,43,45,54,59,62,80	10
	Kazanımlar, konular ve etkinliklerin soyut olması	6,47,49,52,56,59,61,64,68	9
	Kazanımların ve etkinliklerin ilgi çekici olmaması	6,42,53,66,84	5
	Konuların yoğunluğu, öğretmene çok esneklik tanımaması,	7,17,43,65,82	5
	Girişimcilikle ilgili kazanımların pratiğe dönüştürülememesi, teoride kalması	9,49,59,76	4
	Öğrencinin pasif olduğu elverişsiz öğretim ortamı	24,64,79	3
	Programlarda girişimcilik becerisini geliştirmek amacıyla yönlendirmelerin olmaması	34,36	2
Öğretmenler ile ilgili sorunlar	Öğretmenlerin konuları yetiştirme kaygısıyla etkinliklere yeterli süre ayırmaması	33,34,36,46,46,59,60,64,65,77	10
	Öğretmenlerin bu konudaki yetersizliği,	32,57,58,62,78,79	6
	Öğretmenlerin girişimcilik konusunda yetenekli çocukları desteklememeleri	34,35,37,81	4
Öğrenciler ile ilgili sorunlar	Öğrencilerin derse katılımda isteksizlikleri ve çekinmeleri, aktif, girişken olmamaları	8,13,24,25,34,36,40,42,55,63	10
	Öğrencilerin kendilerini ifade etme ve iletişim becerilerinin yetersiz olması	9,10,22,34,40	5
	Hazır bulunuşluklarının düşük olması	25,26,46	3
	Öğrencilerin hayallerini, düşüncelerini ifade ettiğinde dalga geçilme kaygısı yaşaması	7,8	2
	Kendine güvenlerinin eksikliği	28,35	2
Okullar ile ilgili sorunlar	Okulun fiziksel/çevresel, donanım yetersizliği, materyal teminindeki sıkıntılar	7,14,37,38,45,46,48,51,54,63,82,84	12
	Etkinliklerin okul idaresince desteklenmemesi	15,21,39,40,41	5
	Sınıfların kalabalık olması	7,13,46,54	4
	Okullarda “ders başarısı” ön planda olduğu için	17,20,32	3

	girişimciliği, iş hayatını teşvik edici uygulamaların olmaması		
Toplum ve aile ile ilgili sorunlar	Ailelerin bilinçsizliği, baskısı ve girişimcilikle ilgili etkinlikleri destekleyici olmaması	7,15,21,24,25,26,32,34,35,36,37,38,39,40,41,43,52,55,76,82,83	21
	Toplum ve çevre baskısı, toplumun destekleyici olmaması	7,24,25,26,32,33,34,35,39,40,41,55,63,75,76,78,79,82,83	19
	Aile ile okul işbirliği eksiklikleri	27,45,58,62,75,79	6

Tablo 2 incelendiğinde; öğretmenler, ilkökul 4. Sınıf öğrencilerine girişimcilik becerilerinin kazandırılması sürecinde karşılaşılan güçlüklerle yönelik “programın temel öğeleri, öğretmenler, öğrenciler, okullar, toplum-aile” olmak üzere 5 temada görüşlerini belirtmişlerdir. Buna göre, ilkökul öğretim programlarıyla ilgili olarak öğretmenler; “öğrencinin etkin katılımını sağlayan kazanımların ve uygulamaların az olması (13), çocukların girişimcilik becerilerini geliştirebilecekleri gerçek hayattan somut örneklerin (yaşantı) yetersizliği (11), kazanımlara ayrılan sürenin yetersizliği (10), kazanımların, konuların ve etkinliklerin soyut olması (9), konuların yoğunluğu, öğretmene çok esneklik tanımaması (5), kazanımların ve etkinliklerin ilgi çekici olmaması (5)” gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerle ilgili olarak, “öğrencilerin derse katılımında isteksizlikleri, çekinmeleri, aktif, girişken olmamaları (10), öğrencilerin kendilerini ifade etme ve iletişim becerilerinin yetersiz olması (5) ve hazır bulunuşluklarının düşük olması (3)” gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Okullarla ilgili olarak; “okulun fiziksel/çevresel, donanım yetersizliği, materyal teminindeki sıkıntılar yaşanması (12), etkinliklerin okul idaresince desteklenmemesi (5), sınıfların kalabalık olması (4), okullarda “ders başarısının” ön planda tutulması ve girişimciliğin iş hayatını teşvik edici uygulamalarının olmaması (3)” gibi sorunların yaşandığını belirtmişlerdir.

Toplum ve aile ile ilgili olarak; “ailelerin bilinçsizliği, baskısı ve destekleyici olmaması (21), toplum ve çevre baskısı, toplumun destekleyici olmaması (19) ve aile ile okul işbirliği eksikliklerinin yaşanması (6)” gibi sorunların yaşandığını belirtmişlerdir.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö34: Öğrencilerin aile ve toplumun etkisiyle içine kapalı olmaları, rahatça kendilerini ifade edememeleri, çekinmeleri, girişimci olmalarını olumsuz etkiliyor. Bazen girişimci, girişken ve aktif olmalarına yönelik etkinlikler, konuları yetiştirme kaygısıyla uygulanamayabiliyor, bazen süre yetiştiriyor. Açıkçası bu becerinin geliştirilmesine yönelik programlarda yeterli yönlendirme yok ve öğretmen olarak bizlerin de eksikliği var.

Ö2: Öğrenciye daha etkin katılımı sağlayan kazanımlar olmalı. Çocukların yaparak yaşayarak öğrenmelerine imkân sağlanmalıdır.

Ö6: En büyük eksiklik kazanımların, etkinliklerin, çocukların ilgisini çekmemesi, soyut olması, sürenin yetersiz olması ve şartların uygun olmaması.

Ö7: Girişimcilik becerilerini kazandırmada en çok yaşadığımız sıkıntılar; çocukların hayal güçlerinin çok sınırlı olması, ayrıca toplumun baskısı, ailenin baskısı. Çocuklar hayal etse bile bunu ifade edememeleri, dalga geçilme korkusu vs. gibi sorunlar girişimciliğin önündeki en büyük engeller.

Ö13: Girişimcilik becerilerinin kazandırılabilmesi için öğrencilerin süreçte daha aktif olmaları gerekmektedir. Ama 40-45 kişilik sınıflarda bu mümkün değildir.

Ö16: Girişimcilik becerilerinin kazandırılabilmesinde ailenin, okulun ve diğer faktörlerin çok fazla olduğu düşüncesindeyim. Bu konunun tam anlaşılacağı düşüncesindeyim.

Ö18:Basın yayın ve internet ortamını takip eden öğrenciler arasında girişimcilik konuları izliyorlar, duyuyorlar. Hiç okula gitmemiş iş ortamında çalışan insanların icat yapmaları buna örnek. Okullarda uygulama ve teşvik edici çalışmalar yok.

Ö32:Okul, çevre, aile tüm faktörlerin girişimcilik becerisini artırmada etkili olduğunu düşünüyorum. Kültürümüzde tam olarak girişimciliğin öğretiminin anlaşılmadığını düşünüyorum.

Ö33:Toplum olarak girişimcilik ruhumuzun yetersiz olduğunu düşünürsek, toplum temeli ailede bu becerinin kazandırılmasında yetersizlikler başlıyor. Okullarda da ders ağırlıklı gitmek durumunda olduğumuz için okul ortamının da yeterli olmadığını düşünüyorum.

Ö77:Ailenin ve çevrenin bu konuda destek vermediğini düşünüyorum. Öğrencilere bu konuda anlatılan konuların yüzeysel kaldığını düşünüyorum. Günlük hayatta bunları uygulayamadıklarını söyleyebilirim.

Tablo 3. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Sahip Olması Gereken Girişimcilik Özelliklerine Yönelik Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar	f
Girişimci kişilik özellikleri	Özgüven sahibi (kendine güvenen)	1,2,3,4,5,6,7,8,11,15,16,19,21,24,25,26,27,28,29,31,32,34,35,36,38,39,40,41,42,43,44,48,51,52,53,54,56,57,58,59,60,61,63,64,65,67,68,70,71,72,74,75,76,77,78,79,80,81,82,83,84	61
	Problem çözebilen	16,20,21,28,32,33,34,36,37,38,39,41,50,51,60,75,76	17
	Yaratıcı	2,3,15,16,24,32,34,36,40,47,50,58,59,67,75,76	16
	Sosyal ilişkileri güçlü	9,10,13,17,23,40,42,46,57,58,59,69,74,79,84	15
	Lider	20,23,24,25,26,29,34,35,36,37,55,56,58,62,79	15
	Başarı odaklı, başarılı olmaya istekli, hırslı	1,11,15,21,24,26,34,36,37,39,41,42,58,59,60,70,72	14
	Risk alabilen	4,5,15,21,28,32,34,36,41,50,60,62,75	13
	Rahatça kendini ifade edebilen	1,7,8,9,27,30,35,37,39,42,62,66,71	13
	İletişim becerileri gelişmiş	9,10,11,32,34,36,55,57,60,70,74	11
	Problemler karşısında kolay pes etmeyen, mücadeleci, pozitif	5,11,34,35,36,37,54,55,83	9
	Bağımsız	2,3,30,49,52,59,61,82	8
	Azimli	1,5,34,37,76,78,81	7
	Yenilikçi	16,30,34,36,38,58,62	7
	Sorunlar karşısında düşünüp doğru karar veren, çözüm üreten	6,39,59,62,74,76,83	7
	Sorumluluk sahibi	4,5,33,34,37,60	6
	İstekli, hırslı	1,11,15,21,24,26	6
	Derslere aktif katılımlı	1,6,17,42,44,69	6
	Cesur	11,34,36,65,66,76	6
	Parlak, farklı fikirler üretebilen	29,33,34,37,47,58	6
	Çalışkan, aktif	11,14,17,24,58,77	6
	Kararlı	15,19,21,33,78,81	6
	Fırsatları değerlendiren	5,34,35,36,59,62	6
	Çözüm odaklı	6,31,34,57,83	5
	Meraklı	7,12,50,64	4
	Öngörülü, ileri görüşlü	19,42	2
	Pozitif, neşeli	22,23,35	3
	Belirsizliklerin üstesinden gelen	52,75,82	3
	Amaçları/hedefleri olan	6,11,33	3
	Planlı	13,41,62	3
	Aile, çevre, sosyal ortam etkili	22,45,64	3
Hayal gücü yüksek	11,31,41	3	
Uyumlu, hoşgörülü	24,25,37	3	

Araştırmacı	11,58	2
Eleştirilere açık	11,34	2
Gerçekçi	73,84	2
İkna edebilen	8,34	2
Üretken	37,62	2
Paylaşımçı	58,59	2
Sabırlı	15,19	2
Girişken	63,65	2
Kendi ayakları üzerinde durabilen	63,82	2

Tablo 3 incelendiğinde; öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu 4. sınıf öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinden “özgüven (kendine güven) (61)” özelliğine sahibi olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında, öğrencilerin “problem çözme (17), yaratıcılık (16), sosyal ilişkileri güçlü olma (15), liderlik (15), başarı odaklı olma, başarılı olmaya isteklilik ve hırslı olma (14), rahatça kendini ifade etme (13), risk alma (13) ve iletişim becerileri gelişmiş olma (11)” özelliklerine de sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, öğrencilerin; “problemler karşısında kolay pes etmeyen, mücadeleci, pozitif (9), bağımsız (8), azimli (7), yenilikçi (7), sorunlar karşısında düşünüp doğru karar veren, çözüm üreten (7), istekli, hırslı (6), kararlı (6), derslere aktif katılımlı (6), çalışkan, aktif (6), sorumluluk sahibi (6), cesur (6), parlak, farklı fikirler üretebilen (6), fırsatları değerlendiren (6), öngörülü, ileri görüşlü (2), çözüm odaklı (5), meraklı (4), pozitif, neşeli (3), planlı (3), belirsizliklerin üstesinden gelen (3), amaçları/hedefleri olan (3) ve uyumlu, hoşgörülü (3)” gibi özelliklere de sahip olmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö36:Özgüvenleri yüksektir. Başarılı olmayı çok isterler. Cesurdurlar. Risk almayı severler. Problemleri rahatça çözerler. Yenilikçi ve yaratıcıdır. Fırsatları değerlendirirler. Liderdirler. İletişim becerileri yüksektir. Bir işte belirsizlik yaşarlarsa pes etmezler.

Ö11:Kendilerine olan özgüvenleri, konuya duyarlı olmaları, yönetim becerileri, hırslı olmaları, arkadaşları arasındaki iletişim becerilerinin iyi olması onları diğer arkadaşlarından ayırmaktadır. Girişimci öğrenciler, öncelikle hedefi olmalıdır, başarıya hırslı, yılmama, ertelememe, korkmama, risk alma, proje geliştirme, çevreyi izleme, dinleme, analiz etme, araştırmacı, çalışkan, yenilikçi olma, eleştirel düşünen, hayalci, keşifçi, azimli bakış açısı geniş olma özelliklerine sahip olmalıdır.

Ö21:Kendine güvenmeli, risk alabilmeli, hırslı olmalı, yaratıcı olmalı, kararlı olmalı ve problem çözebilmelilerdir.

Ö41:Girişimci öğrenciler kendine güvenleri fazladır. Risk alabilirler. Başarı odaklı olurlar. Problem çözebilirler. İletişim becerileri yüksektir. İşlerini planlayabilme, hayal kurma yetenekleri fazladır.

Ö38:Bu beceriyi kazanan öğrenciler diğerlerine nazaran özgüvenleri yüksek, hızlı düşünebilir ve yenilikçidirler. Ayrıca karşılaştıkları sorunları çözme için pratik zekâya sahiptirler.

Ö58:Girişimci öğrenciler, özgüven sahibidir. Başarılıdır. Ataktır, araştırmacı ruha sahiptir. Fikir yürütür. Yaratıcılıkları gelişmiştir. Farklılıklara ve yeniliklere ilgi duyar. Paylaşımçıdır. Yeniliklere açıktır. Grupları, toplulukları etkileyebilirler, çevreyle ve insanlarla rahatça ilişki kurabilirler.

Ö35:Özgüvenleri yüksektir, kendilerini ifade eder, mutludurlar, fırsatı değerlendirirler, liderdirler, sorunlar karşısında dimdik durabilmeyi becerirler.

Ö83:Sorunlar ile başa edebilirler. Olaylara farklı pencereden bakarak çözüm odaklı olurlar. Özgüvenleri yüksek bireyler olurlar.

Tablo 4. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerine Girişimcilik Becerileri İle İlgili Öğretilmesi Gereken Konu ve Kavramlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar	f
Girişimcilik becerileri ile ilgili genel konular	Proje geliştirme	11,15,16,20,21,27,29,30,32,34,36,37,40,44,47,49,53,54,55,62,63,68,72,82,83	25
	Yeni ve özgün bir ürün tasarlama, geliştirme	1,4,5,6,8,15,21,28,30,31,34,35,37,39,40,41,44,53,55,60,68,76,83	23
	Girişimcilik, girişim, girişimci, girişimcilerin özellikleri	14,21,24,25,27,28,32,34,36,38,39,41,46,52,63,67,76,83	18
	Yenilik ve farklılık	6,34,35,36,43,44,55,58,59,63,73,82,84	13
	Kendini ifade etme, hitap, sunum	7,28,38,77	4
	Araştırma - inceleme	11,12,13	3
Girişimcilik becerileri / kişilik özellikleri ile ilgili kavramlar	Özgüven	7,11,24,25,26,38,42,56,59,64,65,69,77	13
	Liderlik	25,26,37,43,45,56,63,67,68,72,73,74,82	13
	Problem çözme	43,45,48,49,50,52,54,62,63,68,73,82	12
	Risk alma	8,11,22,23,27,32,39,50,67,68,82	11
	Fırsatı değerlendirme	8,17,68,73,83	5
	Yaratıcılık	30,32,38,39,56,59	6
	Azim, yılmama	10,11,38,71	4
	Analiz-sentez-değerlendirme	10,12,13,29	4
	Sezgisellik, duyarlılık, öngörü	10,38,58	3
	Hayal etme	7,11,39	3
	Karahlılık	10,42,59	3
	Zamanı iyi kullanma	11,45,55	3
	Kendi ayakları üzerinde durabilme	17,44,49	3
	Cesaret	11,23,37	3
	Motivasyon	24,25	2
	Sorumluluk	33,37	2
	Sosyal olma	18,42	2
Hak-adalet-saygı	37,71	2	
Başarma isteği	11,45	2	
Girişimcilik ile ilgili teknik kavramlar	Reklam-tanıtım	1,28,31,34,36,39,40,41,45,51,52,53,60,61,63,68,70,72,73,82,83,84	22
	Kar-zarar	4,5,8,21,32,34,36,37,39,45,51,54,57,60,61,68,70,75,83,84	20
	Bütçe	1,5,34,41,43,44,47,51,52,54,58,61,62,68,73,74,83,84	18
	Üretim-tüketim	4,5,34,35,36,37,43,47,58,60,62,63,72,73,75,82,84	17
	Maliyet	5,34,44,45,51,52,54,60,61,68,70,72,83	13
	Alış-veriş	15,21,34,36,53,68,72,73,76,82,83	11
	Plan, planlama	31,34,35,39,42,55,58,61,62	9
	Pazarlama	30,31,35,39,58	5
	Para kazanma, parayı doğru kullanma	1,34,36,55	4
	Vizyon-misyon	16,20,29,32	4
Kaynakları değerlendirme	10,57,58	3	

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmenlerin; 4. sınıf öğrencilerine girişimcilik becerileri ile ilgili öğretilmesi gereken konu ve kavramlarla yönelik “girişimcilik becerileri ile ilgili genel konular, girişimci kişilik özellikleri ile ilgili kavramlar ve girişimcilikle ilgili teknik kavramlar” olarak üç temada görüş bildirdikleri görülmektedir. Buna göre; öğretmenler, 4. sınıf öğrencilerine “girişimcilikle ilgili proje geliştirme (25), yeni ve özgün bir ürün tasarlama, geliştirme (23), girişim, girişimci, girişimcilik, girişimcilerin özellikleri (18), yenilik ve farklılık (13) kendini ifade etme, hitap, sunum (4) ve araştırma–inceleme (3)” gibi konuların öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte girişimci kişilik özellikleri ile ilgili olan “özgüven (13), liderlik (13), risk alma (11), yaratıcılık (6), fırsatı değerlendirme (5), analiz-sentez-değerlendirme (4), azim, yılmama (4), karahlılık (3), sezgisellik, duyarlılık,

öngörü (3), hayal etme (3), problem çözme (12), zamanı iyi kullanma (3), kendi ayakları üzerinde durabilme (3) ve cesaret (3)” gibi kavramların öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, “reklam-tanıtım (22), kar-zarar (20), bütçe (18), üretim-tüketim (17), maliyet (13), alış-veriş (11), plan, planlama (9), pazarlama (5), para kazanma, parayı doğru kullanma (4), vizyon-misyon (4) ve kaynakları değerlendirme (3)” gibi girişimcilikle ilgili teknik kavramların da öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö39: İletişim, ürün geliştirme, ürün tanıtımı, “girişimci”, pazarlama, risk, kar-zarar, plan, hayal, yaratıcılık.

Ö43: Problem çözme, üretim, yenilik, ürün, liderlik kavramlarını öğrenmesi gerekir.

Ö45: Kar-zarar, maliyet, reklam, başarı, liderli, problem çözme, disiplinli çalışma, zaman.

Ö55: Planlama, ürün tasarlama, farklı olma, para kazanma, yeni ve farklı projeler üretme, zaman yönetme.

Ö62: Girişimcilik nedir? Planlama nedir, nasıl yapılır? Üretim ihtiyaç bütçe nedir? Sorun, çözüm, proje kavramlarını bilmesi gerekir.

Ö59: Kararlılık, özgüven, yaratıcı olma, başarı odaklı olma, değişimlere açık olma gibi özellikleri öğrenmesi gerekir.

Tablo 5. İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerine Girişimcilik Becerilerinin Kazandırılmasında Etkili Olabilecek Öğretim Modeli, Yöntemi veya Teknikleri ile Uygulanabilecek Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kod	Katılımcılar	f
Girişimcilik için uygun öğretim modeli, yöntemi veya teknikleri	Drama-canlandırma	1,2,6,8,9,10,15,16,20,21,22,23,24,26,27,28,29,30,32,33,34,36,37,39,40,42,43,44,45,47,48,51,52,54,57,58,59,62,63,67,68,70,71,72,73,74,75,76,82,83,84	51
	Proje yöntemi	1,4,5,6,7,8,9,11,15,16,17,20,21,27,28,29,30,32,33,34,35,36,37,39,40,41,42,45,52,55,57,58,62,68,73,74,75,76,82,83	40
	Beyin fırtınası	1,2,5,8,13,17,26,34,35,36,37,42,47,52,54,56,58,61,62,63,67,69,70,72,82,83,84	27
	Araştırma, inceleme yöntemi	7,11,15,17,21,34,35,36,39,40,41,42,48,54,59,61,63,64,72,75,82	21
	Problem çözme yöntemi (Probleme dayalı öğrenme)	7,27,41,42,44,59,60,72,82,83,13,30,31,34,36,39,61,75,76	19
	İstasyon yöntemi	1,15,21,27,32,34,36,37,39,40,41,66,70,82	14
	Altı şapkalı düşünme yöntemi	1,15,17,21,27,34,55,70,71	9
	Zihin haritası	49,54,63,67,70,82,83	7
	Buluş yöntemi	17,19,42,65,66	5
	Grup çalışmaları, işbirlikli öğrenme	13,17,58,62,66	5
	Soru-cevap tekniği	8,24,25,42,64	5
	Deney	9,10,11,63,64	5
	Gösterip yaptırma	9,10,42,58	4
	Gezi-gözlem	9,10,42,59,	4
	Model alma	69,76,77	3
	Kavram haritası	17,47,52	3
	Örnek olay yöntemi	3,39,58	3
	Sunuş yoluyla öğretim	25,28,58	3
Programlı öğrenme	78,79,80	3	
Etkinlik örnekleri	Öğrencilerin kendi yaptıkları ürünler, sergilenerek tanıtımı veya satışı yapılabilir.	15,21,29,30,32,34,36,37,39,40,41,42,43,44,49,52,51,58,61,63,67,70,73,75,82,83,84	27
	Bir ürün ortaya koymaya veya bir problem çözmeye yönelik özgün projeler geliştirilip sunma çalışmaları yapılabilir.	1,5,6,11,17,34,35,36,37,38,40,42,43,45,47,51,52,53,54,56,57,62,63,68,69,75,83	27

Girişimcilikle (alış-veriş, iş kurma) ilgili dramalar yapılabilir.	1,4,5,8,16,21,22,23,28,29,30,32,34,39,41,55,60,75,76,80,81	21
Girişimci kişiler okula davet edilerek seminer, söyleşi yapılabilir.	1,11,15,16,21,32,33,34,35,36,37,39,55,60,73,75,76,83	18
İnsan hayatını kolaylaştıran özgün ürünler tasarlanabilir.	6,11,17,28,31,40,51,55,57,59,62,64,69,82,84	15
Afiş ve broşürlerle kendi tasarladıkları ürünleri reklamı, tanıtımı yapılabilir.	6,28,34,39,41,46,47,54,57,60,63,68,82	13
Kermes düzenlenebilir, geliştirdikleri ürünlerin satışı yaptırılabilir veya bu işte görevlendirilebilir.	37,39,41,46,48,54,57,58,76	9
Girişimciliği geliştirecek seminerler, geziler ve gözlem çalışmaları düzenlenebilir.	14,30,37,42,59,60,64,77	8
Münazara, tiyatro, şiir gibi kendilerini ifade edebilecekleri etkinlikler düzenlenebilir.	59,65,66,77,78,79,80,81	8
Görsel materyaller, videolar kullanılabilir.	8,14,22,24,25,42	6
Çevremizdeki problemlerin tespiti ve çözüm önerileri geliştirilebilir.	17,31,33,58	4
Başarılı girişimcilerin hayatları incelenebilir.	24,25,26	3
Kantin gibi bir yerde satış görevi yapabilirler.	32,44,45	3
Kullanılmayan oyuncak takası veya satışı yapılabilir.	34,36,61	3
Öğrencilerin hayalleri veya meslek seçimi konusunda senaryolar yazdırılabilir.	11,62,75	3

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmenlerin, 4. sınıf öğrencilerine girişimcilik becerilerinin kazandırılmasında etkili olabilecek öğretim modeli, yöntemi veya teknikleri ile ve uygulanabilecek etkinlikler ile ilgili “girişimcilik becerileri için uygun öğretim modeli, yöntem ve teknikleri” ve “etkinlik örnekleri” olmak üzere iki temada görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu bağlamda “drama (canlandırma-rol oynama) (51) ve proje yöntemi (40)” öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarafından öğrencilerin girişimcilik becerilerini geliştirmede etkili olabilecek öğretim yöntemleri olarak belirtilmiştir. Bununla beraber “beyin fırtınası (27), araştırma-inceleme (21), problem çözme-probleme dayalı öğrenme (19), istasyon (14), altı şapkalı düşünme (9), zihin haritası (7), iş birlikli öğrenme (5), buluş (5), soru cevap (5), deney (5), gezi gözlem (4), gösterip yaptırma (4), örnek olay (3), model alma (3), programlı öğrenme (3), sunuş (3), kavram haritası (3)” gibi yöntem ve tekniklerin de etkili olabileceği belirtilmiştir.

Öğretmenler; “girişimcilik becerilerinin öğrencilere kazandırılmasında, bir ürün ortaya koymaya veya bir problem çözmeye yönelik özgün projeler (27), öğrenciler tarafından yapılan ürünlerin sergilenmesi, tanıtımı veya satışı (27), girişimcilikle ilgili alış veriş veya iş kurma dramaları (21), girişimci kişilerle seminer ve söyleşiler düzenleme (18), afiş ve broşür tasarımları (13)” gibi etkinliklerin etkili olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca “öğrencilerin kendi geliştirdikleri ürünlerin satışına yönelik kermes organizasyonları (9), münazara, tiyatro, şiir etkinlikleri (8), seminerler, geziler veya gözlemler (8), görsel materyaller, videolar (8), çevre problemlerinin tespiti ve çözüm önerileri (4), kullanılmayan oyuncakların takası veya satışı (3), kantin gibi bir yerde satış işleri (3), başarılı girişimcilerin hayatlarının incelenmesi (3) ve öğrencilerin hayalleri veya meslek seçimi konusunda senaryo oluşturma (3)” gibi etkinliklerin etkili olabileceği belirtilmiştir.

Katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö1:İstasyon, altı şapka yöntemi, beyin fırtınası, drama-canlandırma, proje yöntemi uygulanabilir. Girişimcilik becerileri kazandırmak için drama çalışmaları, bir proje grubuyla üretme çalışmaları yapılabilir. Girişimciler okullarda seminer, konferans verebilir.

Ö34:Projeler üretip yeni ürünler geliştirilebilir. Probleme dayalı öğrenme yöntemi, drama, istasyon, araştırma, altı şapkalı öğrenme, beyin fırtınası yöntemleri uygulanabilir. Kendilerine özgü proje çalışmaları yapılabilir. Geliştirdikleri ürünler sınıfta veya okulda

tanıtımı yapılabilir. Satış yapılabilir. Kullanmadıkları oyuncakları takas yaptırılabilir veya alınıp satılabilir. Alış veriş dramaları yaptırılabilir. Plan yapma iş kurma, araştırmaları uygulamaları yaptırılabilir. Girişimciler sınıfa davet edilerek söyleşiler yapılabilir.

Ö37:Beyin fırtınası tekniği uygulanabilir. Projeler geliştirilebilir. İstasyon tekniği, drama, tiyatro yaptırılabilir. Sergiler açılabilir. Alış veriş yaptırılabilir. Söyleşi yapılabilir. Yap-sat, üret-sat projeleri etkili olur. Kermes yapıp, kermeste göre verilebilir.

Ö63:Drama, beyin fırtınası, deneysel yöntem, zihin haritası oluşturma, araştırma yöntemleri kullanılabilir. Bir okul dergisi veya gazetesi çıkartılıp velilere satılabilir. Proje geliştirilip ya da bir ürün tasarlayıp reklamı yapılabilir. Girişimci yetişkinler örnek gösterilebilir.

Ö57:Uygulamalara öğrenciler dâhil edilmeli, yaparak yaşayarak öğrenmeli, proje çalışmaları yapılmalı, dramalara da yer verilmeli. Tasarlama ve proje yapma gibi etkinlikler olmalı. Kendi tasarımlarını pazarlamam yapabilirler. Ürünlerle ilgili reklam ve tanıtım yapabilirler. Broşür afiş hazırlayabilirler.

Ö83:Zihin haritası, beyin fırtınası, problem çözme, proje, yaparak yaşayarak öğrenme uygulamaları, drama gibi yöntem teknikler uygulanabilir. Bir ürün tasarlayıp bunu geliştirebilirler. Reklam ve tanıtım yapabilirler. Sonrasında sergi hazırlayabilirler. Okula uzman girişimciler davet edilebilir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Öğretmenlerin çoğu ilkokul 4. sınıf öğretim programlarında yer alan girişimcilikle ilgili kazanımların yetersiz olduğunu, çok azı yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında kazanımların girişimcilik becerilerini geliştirmede öğrenci seviyesine uygun olmadığını belirten öğretmenler olduğu gibi uygun olduğunu belirten öğretmenlerin de olduğu görülmektedir. Bu sonuca benzer olarak Güven (2010)'in çalışmasında, 2005 yılı Hayat Bilgisi dersi öğretim programının kazanımlarının, öğrencilere girişimcilik özellikleri kazandırma yönünden önceki yıllardaki programların amaçlarına göre daha belirgin olduğu, fakat yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak, Gömleksiz ve Kan (2010)'a ait çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmenleri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kazanımların girişimcilik becerisini kazandırma açısından yeterli olduğunu, ancak programdaki içerik, eğitim durumu ve değerlendirme boyutları açısından bazı yetersizliklerin ve eksikliklerin olduğunu vurgulamışlardır. Öğrenme öğretme sürecinde öğretmenler bazıları, tüm öğrencilerin öğretim sürecine aktif katılabildiği etkinliklerin ve bununla birlikte girişimcilikle ilgili etkinliklerin yetersiz olduğunu ve bunların zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin çoğunluğu, etkinliklere ayrılan sürenin; bireysel farklılıklar, her öğrenciye uygun etkinlik düzenlemenin zorluğu ve konuların yoğunluğu gibi nedenlerden dolayı yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuca benzer olarak, Hezen (2009)'e ait çalışmada da, İlköğretim 1-5. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'nun öğrenme-öğretme bölümünde temel becerilerin nasıl geliştirilebileceğine yönelik herhangi bir açıklamanın olmadığı belirlenmiştir. Ölçme-değerlendirmeye ilgili olarak öğretmenlerin çoğu, girişimcilik becerilerine yönelik değerlendirme araçlarının yetersiz olduğunu, bazıları ise ölçme değerlendirme etkinliklerinin amaçlara/kazanımlara uygun olmadığını, amacına ulaştırmadığını ve konuların yoğunluğu, sınıf mevcutlarının fazlalılığı ve yetersiz çevre şartları gibi nedenlerden dolayı sürenin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuca benzer olarak, Hezen (2009)'e ait çalışmada, ölçme-değerlendirme bölümünde temel becerilerin nasıl ölçülüp değerlendirileceğine yönelik herhangi bir açıklama ve ölçme-değerlendirme aracı

örnekleri arasında temel becerileri ölçme ve değerlendirmeye yönelik örneklerin olmadığı belirlenmiştir. Polat ve diğ. (2015)'nin yaptığı çalışmada da, öğretmenler girişimcilik açısından, Sosyal Bilgiler ders kitaplarını kazanım boyutunu olumlu bulmaktadır. İçerik boyutunda, olumlu ve olumsuz ifadelerin birlikte yer aldığı görülmektedir. Etkinlik boyutunu ise nitelikli görmekle beraber zaman sıkıntısı çektiklerini belirtmişlerdir. Kitapların en çok içerik açısından yetersiz olduğunu belirttikleri görülmektedir. Diğer ifadelerin sırasıyla içerik açısından yeterli, etkinliklerin yetersiz, girişimcilik becerisinin geri planda kaldığı, konuların yüzeysel bir şekilde ele alındığı görülmüştür.

Öğretim programlarının uygulanması sürecinde; öğretmenlerin bazısı, öğrencinin etkin katılımını sağlayan kazanımların ve uygulamaların az olması, kazanımlara ayrılan sürenin yetersizliği, kazanımların, konuların ve etkinliklerin soyut olması, çocukların girişimcilik becerilerini geliştirebilecekleri gerçek hayattan somut örneklerin (yaşantı) yetersizliği gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerle ilgili olarak, öğrencilerin derse katılımında isteksizlikleri, çekinmeleri, aktif ve girişken olmamaları, öğrencilerin kendilerini ifade etme ve iletişim becerilerinin yetersiz olması gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Okullarla ilgili olarak, okulun fiziksel/çevresel, donanım yetersizliği, materyal teminindeki sıkıntılar yaşanması, sınıfların kalabalık olması, etkinliklerin okul idaresince desteklenmemesi, ders başarısının ön planda tutulması ve girişimciliğin iş hayatını teşvik edici uygulamalarının olmaması gibi sorunların yaşandığını belirtmişlerdir. Toplum ve aile ile ilgili olarak, toplum ve çevre baskısı, toplumun destekleyici olmaması, ailelerin bilinçsizliği ve destekleyici olmaması gibi sorunların yaşandığını belirtmişlerdir. Bu sonuçlara benzer olarak Akyürek ve Şahin (2013)'in yaptığı çalışmada, öğretmenlere göre girişimcilik becerisinin yeterli düzeyde kazandırılmamasında; velilerin ilgisizliği, öğrenci sayısının fazlalığı, eğitim araçlarının yetersizliği, okulun ekonomik yetersizliği ve fiziki açıdan eğitim öğretim gereksinimleri gibi sorunların olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, girişimcilik becerisinin kazandırılmasında öğretmenlerin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Bacanak (2013)'in çalışmasında da öğretmenlerin, girişimcilik kavramı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları, dolayısıyla öğrencilerine girişimcilik becerisi kazandırma konusunda farklı anlayış ve uygulamalara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Semerci ve Yanpar Yelken (2010)'nin yaptığı çalışmada, temel beceriler geliştirirken “zamanı etkin kullanma”, “temel becerileri ölçme ve değerlendirme”, “sınıf ortamını uygun şekilde ayarlama” ve “öğrencileri temel beceriler doğrultusunda yönlendirme” öğretmenlerin en zorlandıkları noktalar olarak belirtmişlerdir. Baranović & Štibrić (2007)'a ait çalışmada, Hırvatistan'da ilköğretim okullarında girişimcilik yeterliliğinin önündeki engellere yönelik öğretmenlerin düşüncelerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, öğretmenlerin girişimcilik bilgileri, öğretim yöntemleri ve öğretim becerilerinin geliştirilmesi, öğrencilerin kariyer danışmanlığı alması, öğretim materyalleri geliştirilmesi ve yerel toplulukla iletişim kurulması gibi eğitim ihtiyaçlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Hırvat okullarında girişimcilik ile ilgili içerik ve faaliyetlerin sistematik olarak sağlanamamış olduğu ortaya çıkmıştır. Hırvat okullarının, girişimcilik yeterliliklerinin öğretilmesinde belirli bir deneyime sahip öğretmenlerin girişimciliği öğretmek için uygun yetiştirilmediği ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, 4. sınıf öğrencilerinin, girişimcilik özelliklerinden “özgüven (kendine güven)” özelliğine sahibi olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında “problem çözme, yaratıcılık, sosyal ilişkileri güçlü olma, liderlik, başarı odaklı olma, başarılı olmaya isteklilik ve hırslı olma, rahatça kendini ifade etme, risk alma ve iletişim becerileri gelişmiş olma” gibi özelliklere de sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, öğrencilerin, “problemler karşısında kolay pes etmeyen, mücadeleci, pozitif, bağımsız, azimli, yenilikçi, sorunlar karşısında düşünüp doğru karar

veren, çözüm üreten, istekli, hırslı, derslere aktif katılımlı, çalışkan, aktif, sorumluluk sahibi, cesur, parlak, farklı fikirler üretebilen, fırsatları değerlendiren, çözüm odaklı” gibi özelliklere sahip olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Literatürde bu sonuca benzer çalışmaların olduğu görülmüştür. Örneğin, Anagün ve Atalay (2017)’in çalışmasında, öğretmen adayları, girişimcilik kavramını “dikkat çeken”, “kendine güvenen”, “donanımlı”, “lider”, “üretken”, “yeniliklere açık”, “aktif”, “risk alan” kişilik özellikleri ile açıklamışlardır. Polat ve diğ. (2015)’nin çalışmasında, öğretmenlerin girişimci bireyin özelliklerini açıklarken en çok “özgüven, cesaret, kararlılık” kavramlarını kullandıkları görülmektedir. Diğer kavramların sırasıyla yeniliklere “açık olma, azim, fırsatları değerlendirebilme, yetenek, ileri görüşlülük, risk alabilme, dünyadaki gelişmeleri takip edebilme, dürüst, çalışkan, öncü, atılgan, sorumluluk sahibi, sonuçları değerlendirebilme, hedef koyma, uygulama, öz bilinç, doyumsuz, rekabetçi, bencil, kazanmaya endekli ve hırslı” kavramlarının olduğu görülmektedir. Paço ve Palınhas (2011)’a ait çalışmada, girişimcilerin kişisel özellikleri; yaratıcılık, risk alma istekliliği, başarısızlığa dayanma, kişisel kontrol, benlik saygısı ve güven vs. olarak belirlenmiştir. Güven (2010)’e ait çalışmada da, girişimcilik özellikleri: “karar verme, problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşünme, liderlik, grup çalışmalarına katılma, başkalarını ikna etme, insan ilişkileri/etkili iletişim, planlama, risk alma, sorumluluk alma, zamanı etkili kullanma, hatalardan öğrenme, yeni bir ürün ortaya koyma, kaynakları etkili ve verimli kullanma, iş/meslek çevrelerini tanıma ya da tanımaya istekli olma” olarak belirlenmiştir.

Öğretmenler, 4. sınıf öğrencilerine girişimcilikle ilgili proje geliştirme, yeni ve özgün bir ürün tasarlama, geliştirme, girişim, girişimci, girişimcilik, girişimcilerin özellikleri, yenilik ve farklılık gibi konuların öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca “kar-zarar, bütçe, maliyet, alış-veriş, reklam-tanıtım, üretim-tüketim, para kazanma, parayı doğru kullanma, plan, planlama gibi girişimcilikle ilgili teknik kavramların da öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte girişimci kişilik özellikleri ile ilgili olan “özgüven, fırsatı değerlendirme, azim, yılmama, risk alma, problem çözme, liderlik ve yaratıcılık” gibi kavramların öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Sirelkhatim & Gangi (2015)’nin bir girişimcilik öğretim programının içeriği ve girişimcilik öğretim yöntemleri açısından ortak ve en iyi uygulamaların ayrıntılı bir haritasını sunmak amacıyla yaptığı çalışmada da, incelenen araştırmalarda en çok tartışılan içerik konusu “iş planı” olarak belirtilmektedir. Ayrıca genel olarak pazarlama ve finansal yönetim gibi geleneksel yönetim ile ilgili konuların yanı sıra küçük işletme yönetimi, ağ kurma, ürün geliştirme, fırsatları tanıma, maliyet, satış, danışmanlık gibi konulardan da bahsedilmektedir.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu “drama (canlandırma-rol oynama) ve proje yöntemlerinin” öğrencilerin girişimcilik becerilerini geliştirmede etkili olabilecek öğretim yöntemleri olarak belirtmişlerdir. Bununla beraber “beyin fırtınası, araştırma-inceleme, problem çözme-probleme dayalı öğrenme, istasyon, altı şapkalı düşünme, zihin haritası, iş birlikli öğrenme, buluş yoluyla öğrenme, soru cevap, deney” gibi yöntem ve tekniklerin de etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Bu sonuca benzer olarak, Bacanak (2013)’in çalışmasında da öğretmenlerin, öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerinin (deney, soru-cevap, kubaşık öğrenme, oyun, beyin fırtınası, buluş, canlandırma, drama, görüşme ve münazara gibi yöntem ve teknikler) girişimcilik becerisini geliştirmede etkili olacağı yönünde ortak görüşe sahip oldukları tespit edilmiştir. Çelik, Gürpınar, Başer, & Erdoğan (2015)’a ait çalışmada, fen bilgisi öğretmenleri, girişimcilik becerisini geliştirmede kullanılacak yöntem ve teknikleri; öğrencinin aktif olabileceği yöntem ve tekniklerden 5E/7E öğretim modeli, beyin fırtınası, proje, tartışma, deney, buluş yolu, drama ve altı şapka kodlarında ifade etmektedirler. Ruskovaara & Pihkala, (2013), öğretmenlerin girişimcilik becerilerinin geliştirmesini sağlayacak en çok hangi yöntemlerin kullandığını belirlemek amacıyla yaptığı

çalışmada, proje çalışmalarının ve sınıf dışı aktivitelerin girişimcilik becerilerini geliştirmede etkili olduğu vurgulanmış ve çalışma sonunda proje tabanlı girişimcilik eğitimi ve girişimcilik oyunları gibi yöntemlerin daha fazla kullanılan yöntemler olduğu belirlenmiştir. Seikkula-Leino, Satuvuori, Ruskovaara & Hannula (2015), öğretmenlerin, probleme dayalı öğrenme, durumların deneyimsel ve pratik açıklamaları gibi girişimcilik eğitiminde izlenen öğrenme modeli ve yöntemlerini nispeten çok kullandıkları ve öğrencilerini sorumluluk almaya ve kendi kendilerine yönetime yönlendirmeye teşvik ettikleri belirlenmiştir. Öğretmenler, girişimcilik becerilerinin kazandırılmasında, “girişimcilikle ilgili alış-verişler, iş kurma dramaları, bir ürün ortaya koymaya veya bir problem çözmeye yönelik özgün projeler geliştirme, girişimci kişilerle seminer ve söyleşiler, öğrencilerin kendi yaptıkları ürünlerin sergilenmesi, tanıtımı veya satışı, afiş broşür tasarımları” gibi etkinliklerin etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlara benzer olarak Selanik Ay ve Acar (2016)’ın çalışmasında sınıf öğretmenleri, girişimciliği geliştirecek; drama, grup çalışması, kendilerini ifade etme, uzman kişileri sınıfa davet etme, gezi, kurum ziyareti, araştırma ödevleri ve röportajdan etkinliklerden söz etmişlerdir. Girişimcilik becerisi kazandırmada ailelere kaynak olarak hikâye, film ve internetten yararlanmayı önermişlerdir. Polat, Koçak, Çermik, Meral, & Boztaş (2015)’in çalışmasında da, öğretmenler, girişimcilik becerisi kazandırılması için öğrencilere sorumluluk alabilecekleri etkinliklerin, projelerin, özgüven geliştirici uygulamaların, yaptırılabilmesi bu konuda bilgi sahibi insanların seminer, panel düzenleyebileceği önerilmiştir. Paço ve Palinhos (2011)’nin yaptığı çalışmada da, girişimcilik öğretim programının çocukların davranış biçimlerine etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada da probleme dayalı öğrenme etkinlikleri uygulanmıştır. Seikkula-Leino, Ruskovaara, Ikavalko, Mattila & Rytkola (2015)’in çalışmasında da girişimci öğrenciler yetiştirebilmek için öğretim yöntemleri genel olarak çeşitli işbirlikli öğretim biçimleri olabileceği, okul projeleri ve okullar ile işletmeler arasındaki işbirliği belirtilmiştir. Girişim, sorumluluk ve grup çalışması becerileri vurgulanmıştır. Sirelkhatim & Gangi (2015)’in yaptığı çalışmada, öğretim yöntemi olarak simülasyon, vaka çalışması, konuk konuşmacı, takım oluşturma, rol oynama ve fikir üretme gibi etkinlikler olarak öne çıkmıştır.

Sonuç olarak öğretmenlerin çoğu ilköğretim programlarında girişimcilikle ilgili kazanımların ve konuların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim sürecinde, girişimcilikle ilgili etkinliklerin yetersiz olduğunu ve bu beceriye yönelik etkinliklerin zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler süreçte; “kazanımlara ayrılan sürenin yetersizliği, kazanımların, konuların ve etkinliklerin soyut olması, hayattan somut örneklerin (yaşantıların) yetersizliği, genel olarak konuların yoğunluğu, öğretmene çok esneklik tanınmaması, kazanımların ve etkinliklerin ilgi çekici olmaması ve girişimcilik becerilerine yönelik ölçme değerlendirme araçlarının yetersizliği” gibi sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunların ve yetersizliklerin giderilmesi durumunda, istenilen sonuçların elde edilmesinin daha kolay olacağı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte öğretmenler, çoğunlukla “özgüven, yaratıcılık, problem çözme, güçlü sosyal ilişkilere sahip olma, liderlik, başarılı olma isteği, rahatça kendini ifade etme, risk alma ve iletişim becerileri gelişmiş olma” gibi girişimcilik özelliklerine, 4. sınıf öğrencilerinin de sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra girişimcilikle ilgili “girişim, girişimci, girişimcilik, girişimcilerin özellikleri, yeni ve özgün bir ürün tasarlama, geliştirme, proje geliştirme, yenilik ve farklılık, kendini ifade etme ve araştırma-inceleme” gibi konuların da öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretim sürecinde; “drama, canlandırma-rol oynama, proje yöntemi, beyin fırtınası, probleme dayalı öğrenme-problem çözme ve araştırma-inceleme” gibi öğretim yöntemlerinin uygulanmasının girişimcilik becerilerini geliştirmede etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda öğretim sürecinde, söz konusu öğretim modeli, yöntemi veya tekniklerinin uygulanmasının etkili sonuçlara ulaşmada yararlı olabileceği anlaşılmaktadır.

Öneriler

- Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre şu önerilerde bulunulabilir:
- Çalışma grubunu oluşturan sınıf öğretmenlerinin belirttikleri öğretim programlarında görülen eksiklikler ve öğretim sürecinde karşılaşılan güçlükler giderilmelidir.
 - Girişimcilik becerilerine uygun farklı öğretim yöntem ve teknikleri, çeşitli etkinlikler ilkokullarda da uygulanmalı; materyal ve araç-gereçler temin edilmeli; okulların fiziki şartları buna uygun düzenlenmelidir.
 - İlkokul düzeyinde girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalar artırılmalı, ailelerde ve toplumda bu konuya yönelik farkındalık oluşturulmalıdır.
 - Etkili sonuçlara ulaşabilmek için girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi için çeşitli örneklerle nicel çalışmalar da gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Akpınar, S. (2014). *Girişimciliğin temel bilgileri*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Akyürek, Ç. & Şahin, Ç. (2013). Evaluation of elementary teachers' entrepreneurship skills. *Ekev Akademi Dergisi*, 17(57), 51-68.
- Anagün, Ş. S. & Atalay, N. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının girişimcilik becerisine ilişkin yeterlik algıları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(41), 298-313.
- Areo, A. B. (2014). Early child entrepreneurship development: a paradigmatic approach to unemployment challenges. *Research on Humanities and Social Sciences*, 4, 41-48.
- Athayde, R. (2009). Measuring enterprise potential in young people. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(2), 481-500.
- Avrupa Komisyonu. (2007). *Key Competences for Lifelong Learning – A 73 European a Framework*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Avşar, M. (2007). *Yükseköğretimde öğrencilerin girişimcilik eğilimlerinin araştırılması, Çukurova Üniversitesinde bir uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aydın, E. & Öner, G. (2016). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının girişimcilik düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(3), 497-515.
- Aydın, E. (2015). *Hayat bilgisi öğretim programlarında yer almış girişimci birey özelliklerinin incelenmesi ve bu özelliklerin kazandırılabilirliğinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Aytaç, Ö. (2006). Girişimcilik: sosyo-kültürel bir perspektif. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 139-160.
- Bacanak, A. (2013). Fen ve teknoloji dersinin öğrencilerde girişimcilik becerisinin gelişimine etkisi üzerine öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 609-629.
- Baranović, B. & Štibrić, M. (2007). The development of entrepreneurial competence in Croatian compulsory education. *In Key competencies–Skills for life*.
- Barba-Sánchez, V. & Atienza-Sahuquillo, C. (2016). The development of entrepreneurship at school: the Spanish experience. *Education+ Training*, 58(7/8), 783-796.

- Bartulović, P. & Novosel, D. (2014). Entrepreneurial competencies in elementary Schools. *Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 4(1), 83-87.
- Başar, M. (2013). *Girişimcilik: girişimcilik ve girişimcilik süreçleri*. (Ed: Ürper Y.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Baysal, H. & Özkul, A. S. (2009). Türkiye’de girişimcilik eğitiminde ilköğretimin rolü ders kitapları üzerine bir içerik analizi. *1. Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta*.
- Bozkurt, Ö. & Erdurur, K. (2013). Girişimci kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimindeki etkisi: Potansiyel girişimciler üzerinde bir araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8 (2).
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz Ş. & Demirel, F. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. *Ankara: Pegem Akademi Yayınları*.
- Cansız, E. (2007). *Üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin belirlenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Chell, E. (2015). Directorate-general for internal policies policy department b: structural and cohesion policies culture and education, youth education & entrepreneurship, workshop documentation, <http://www.europarl.europa.eu/studies>, Erişim Tarihi:10.10.2016.
- Christianti, M., Cholimah, N. & Suprayitno, B. (2015). Development of Entrepreneurship Learning Model for Early Childhood. *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, 3(3), 65-70.
- Çelik, H., Gürpınar, C., Başer, N. & Erdoğan, S. (2015). Öğrencilerin yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerine yönelik fen bilgisi öğretmenlerinin görüşleri. *Uluslar arası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 277-307.
- Demirel, E. T. & Tikici, M. (2010). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik özelliklerinin beyin baskınlık analizi ile değerlendirilmesi: İnönü üniversitesi iibf işletme bölümü örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 221-253.
- Gömleksiz, M. N. & Kan, A. Ü. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 1, 39-49.
- Güven, S. (2010). Hayat bilgisi dersi öğretim programlarının girişimcilik özellikleri açısından incelenmesi. *Education Sciences*, 5(1), 49-57.
- Hezen, E. (2009). *İlköğretim 1-5. sınıflar Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu'nun öğelerinin öğretim programı'nda yer alan temel becerileri geliştirmeye uygunluğu*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hisrich, R. D. & Peters, M. P. (2002). *Entrepreneurship*. USA: Mc Graw – HillIrwin.
- Karadeniz, Y. (2010). Türkiye’de girişimcilik eğitimi. *Anahtar Dergisi*, Temmuz, 42-44.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıç, R., Keklik, B. & Çalış, N. (2012). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri üzerine bir araştırma: Bandırma İİBF işletme bölümü örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 423-435.
- Kuvan, H. (2007). *Türk girişimcilerinin yaşam ve çalışma değerleri: Malatyalı girişimciler üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- MEB, (2005). İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı, TTKB, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

- MEB, (2009a). Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (2009b). İlköğretim Hayat Bilgisi (1, 2 ve 3. Sınıf) Öğretim Programı ve Kılavuzu, <http://talimterbiye.mebnet.net/Ogretim%20Programlari/ilkokul/2010-2011/HayatBilgisi3.S%C4%B1n%C4%B1f.pdf>, Erişim Tarihi:10.15.2015.
- MEB, (2013). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- MEB, (2017). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Moberg, K. (2014). Two approaches to entrepreneurship education: The different effects of education for and through entrepreneurship at the lower secondary level. *The International Journal of Management Education*, 12(3), 512-528.
- Paço, A. D. & Palinhas, M. J. (2011). Teaching entrepreneurship to children: a casestudy. *Journal of Vocational Education & Training*, 63(4), 593-608.
- Patr, S. & Karahan, M. (2010). Girişimcilik eğitimi ve üniversite öğrencilerinin girişimcilik profillerinin belirlenmesine yönelik bir alan araştırması. *Business and Economics Research Journal*, 1(2), 27-44.
- Polat, S., Koçak, B., Çermik, F., Meral, E. & Boztaş, M. (2015). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının girişimcilik kazanımı açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 62, 455-470.
- Ruskovaara, E. & Pihkala, T. (2013). Teacher supplementing entrepreneurship education: classroom practices. *Education + training*, 55(2), 204-216.
- Seikkula-Leino, J., Satuvuori, T., Ruskovaara, E. & Hannula, H. (2015). How do Finnish teacher educator supplement entrepreneurship education?. *Education+ Training*, 57(4), 392-404.
- Selanik Ay, T. & Acar, Ş. (2016). Sınıf öğretmenlerinin girişimcilik becerisi kazandırmaya ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 960-976.
- Semerci, N. & Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim programlarındaki ortak temel becerilere ilişkin öğretmen görüşleri (Elazığ ili örneği). *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 8(2), 47-54.
- Sirelkhatim, F. & Gangi, Y. (2015). Entrepreneurship education: A systematic literature review of curricula contents and teaching methods. *Cogent Business & Management*, 2: 1052034.
- Tsakiridou, H. & Stergiou, K. (2014). Entrepreneurial Competences and Entrepreneurial Intentions of Students in Primary Education. *International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE)*, 1(9), 106-117.
- Ürper, Y. (2013). *Girişimcilikte yaratıcılık*. (Ed: Y. Ürper), *Girişimcilik* (42-67). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Vaidya, S. (2006). Integrating Enterprise Education under Systemic Schooling—A Case for India. *APERA Conference*, Hong Kong.
- Van Praag, C. M., Huber, L. R. & Sloof, R. (2012). *The Effect of Early Entrepreneurship Education: Evidence from a Randomized Field Experiment*. (No. 7612). IZA Discussion Paper.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, E. ve Sünbül, A. M. (2009). Üniversite öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 195-203.